

Bijlage HAVO

2014

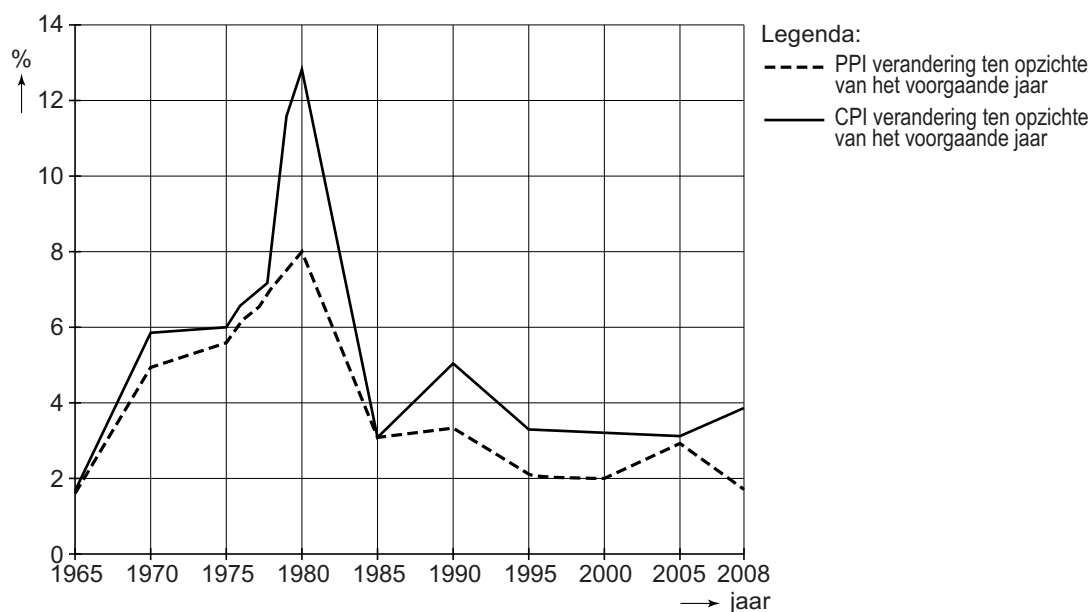
tijdvak 1

economie

Bronnenboekje

Opgave 1

bron 1 inflatieontwikkelingen in de VS: 1965-2008

in de grafiek gebruikte percentages voor de jaren 1975 tot en met 1980

jaar	op basis van PPI	op basis van CPI
1975	5,5	6,0
1976	6,2	6,8
1977	6,5	7,2
1978	7,2	7,5
1979	7,5	11,8
1980	8,0	13,0

Opgave 2

bron 1 kenmerken van de markt voor vliegreizen vanuit Nederland voor de periode 2008-2010

vragersgroep	aandeel in totale vraag	Ev
zakelijke reizigers	25%	-0,5
niet-zakelijke reizigers	75%	-1,2

Ev = prijselasticiteit van de vraag naar vliegtickets

bron 2 verwachtingen van de regering voor de jaren 2008 tot en met 2010

De regering verwachtte in 2008 dat door de invoering van de ticketbelasting de prijs van een vliegticket gemiddeld 10% hoger zou worden. Hierdoor zou naar verwachting het aantal gevraagde vliegtickets voor vluchten vanaf Nederlandse luchthavens in de periode 2008 tot en met 2010 dalen met 8%. Bij deze schatting werd géén rekening gehouden met andere factoren die van invloed zijn op de vraag naar vliegtickets. Het ministerie van financiën ging in het eerste jaar (2008) uit van een opbrengst uit ticketbelasting van € 350 miljoen.

bron 3 pay-offmatrix voor wel of niet invoeren van een ticketbelasting (TB)

		Nederland	
		TB niet invoeren	TB wel invoeren
Duitsland	TB niet invoeren	A	C
	TB wel invoeren	B	D

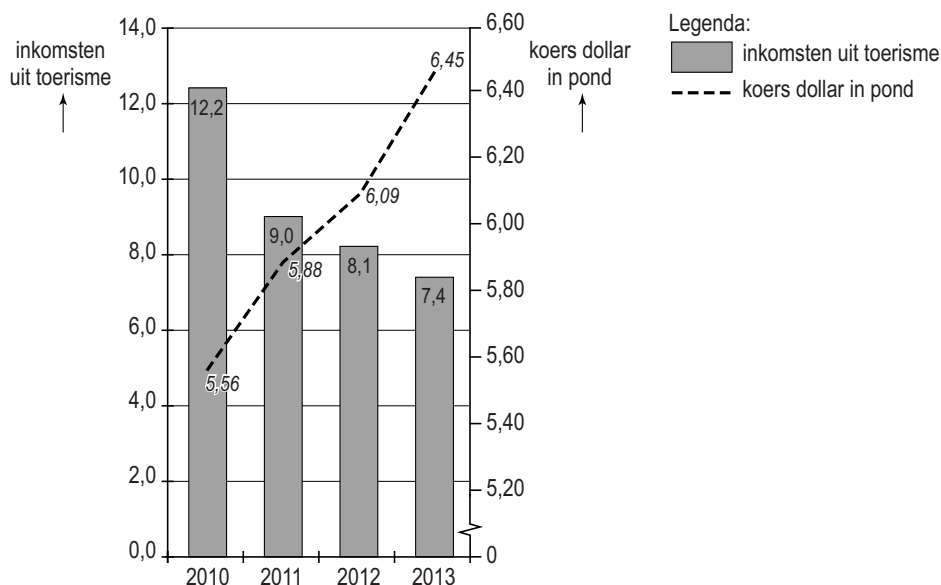
In te vullen combinaties van pay-offs:
(12 ; 12) / (0 ; 0) / (-5 ; 15) / (15 ; -5)

Toelichting:

- De gevolgen van elke keuze zijn uitgedrukt in een saldo van de welvaartstoename per land.
- Dit saldo bestaat uit twee effecten:
  - 1 welvaartsverandering door de verkoop van vliegtickets
  - 2 welvaartsverandering door CO₂-uitstoot van vliegverkeer
- Elk land streeft voor zichzelf naar een zo groot mogelijke welvaartstoename.
- De cursieve getallen zijn voor Duitsland, de vetgedrukte getallen zijn voor Nederland.

Opgave 3

bron 1 enkele statistieken Egypte

bron 2 het Internationaal Monetair Fonds (IMF)

Het IMF leent geld uit aan lidstaten die met betalingsbalansproblemen te kampen hebben. Als een land er niet in slaagt om met de uitvoer van goederen en diensten voldoende buitenlands geld te verdienen om de invoer te kunnen betalen, dan kan het IMF buitenlands geld aan het land uitlenen. In ruil daarvoor moet een land dat leent, instemmen met economische hervormingen die op termijn leiden tot een evenwichtige betalingsbalans. Voorbeelden van economische hervormingen zijn:

- verhogen van de belastingen;
- verlagen van de overheidsuitgaven;
- privatiseren van staatsbedrijven;
- verminderen van overheidsregels.

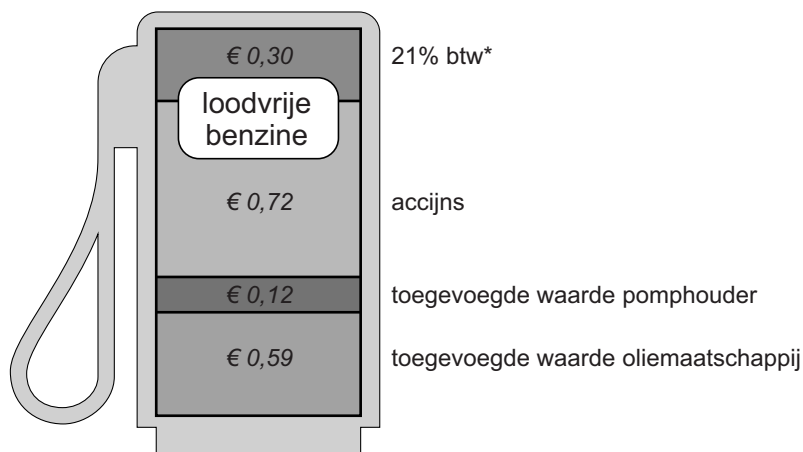
Opgave 4

bron 1 uit een krant van maart 2012

De ... (1) ... groei van de wereldeconomie zorgt via de ... (2) ... voor krapte op de oliemarkt. Maar ook de instabiele politieke situatie in olieproducerende Arabische landen heeft een prijsopdrijvend effect. Ondanks het feit dat er door die instabiele situatie nog geen liter olie minder is geproduceerd, heerst er bij de afnemers, zoals benzineproducenten, onzekerheid over ... (3) ... olie. De benzineproducenten gaan daardoor ... (4) ... olie inkopen, waardoor de belangrijkste grondstof voor benzine duurder wordt.

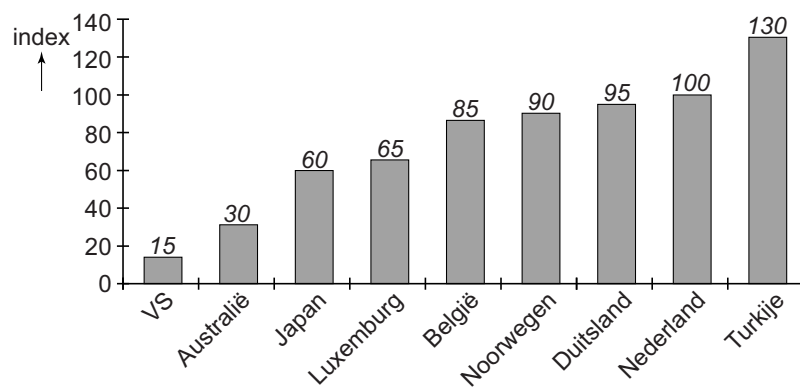
Ook de overheid draagt bij aan een stijging van de benzineprijs. Op Turkije na wordt nergens méér belasting betaald op een liter benzine dan in Nederland. Benzinepomphouders waarschuwen voor vermijdings- of tewel ontwijkingsgedrag van de Nederlandse automobilist: "Ze gaan niet minder rijden maar de vraag naar Nederlandse benzine neemt af." De pomphouders pleiten voor een verlaging van de benzineaccijns: "In Nederland betaalt een automobilist per liter loodvrije benzine meer dan een euro belasting en in België is dat minder dan een euro, terwijl de prijs exclusief belastingen en het btw-percentage in beide landen gelijk zijn", aldus een Nederlandse pomphouder.

bron 2 prijsopbouw loodvrije benzine in Nederland (per liter; 2012)

*btw wordt berekend over het totaal van toegevoegde waardes en accijns

bron 3 indexcijfers voor het totaalbedrag van accijns en btw per liter loodvrije benzine (2012)

Opgave 5

bron 1 huidig studiebeursstelsel hoger onderwijs (2012)

- Basisbeurs, onafhankelijk van het inkomen van de ouders.
- Aanvullende beurs, afhankelijk van het inkomen van de ouders.
- Basisbeurs en aanvullende beurs hoeven niet terugbetaald te worden, mits er binnen tien jaar een diploma wordt behaald.

bron 2 kenmerken sociaal leenstelsel hoger onderwijs per 1 september 2014

- Geen subsidieverstrekking door de overheid in de vorm van een basis- of aanvullende beurs.
- Rentedragende lening bij een overheidsinstantie voor alle studiekosten.
- De rente bevat een risico-opslag (solidariteitspremie) waarmee de 'tekorten' bij de overheid kunnen worden gedekt die ontstaan als studenten de lening niet (volledig) aflossen.
- Na afloop van de studie kan de lening naar draagkracht worden afgelost.

bron 3 uit een krant

Creatief studeren

Om zijn studie te kunnen betalen verkoopt student Paul de Haas zichzelf. Althans, hij verkoopt zijn tijd. Nu studeren steeds duurder wordt, moet je immers creatief zijn. De Amsterdamse student geeft daarom sinds het begin van deze maand IOU's (I Owe You) uit. Het concept is simpel. De student geeft in totaal 500 IOU's uit waar je 50 euro per IOU voor betaalt. Iedere IOU is behalve 50 euro ook een half uur van zijn tijd waard. Wie twee IOU's koopt kan dus een uur gebruikmaken van zijn 'diensten'. Paul studeert namelijk rechten. "Mensen kunnen op ieder ogenblik besluiten hun IOU's in te wisselen, zelfs als dit in 2040 is en ik een wereldberoemd advocaat ben." Je koopt zijn tijd van straks tegen zijn tarief van nu, want door het volgen van de opleiding wordt een half uur van De Haas' tijd ook meer waard.

Uiteindelijk geeft De Haas maximaal 500 IOU's uit, want dan heeft hij de noodzakelijke 25.000 euro voor zijn studie en levenskosten.